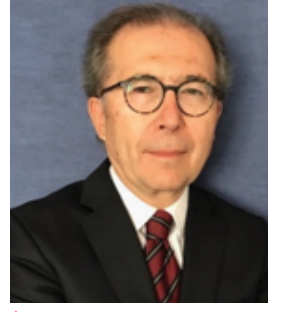

DENİZCİLİK GÜCÜ STRATEJİSTİ MERHUM DZ.KUR.ALB.MERT BAYAT "ATATÜRK'ÜN DENİZ STRATEJİSİ"

*"Deniz Kuvvetleri, yurdun deniz savunmasından başka memleketlerin kültür ve sanatını, toplu olarak, deniz aşırı bölgelerde temsil eder. Temsil ettiği sanatın adı "gemi" ve "silah" mimarisidir, temsil ettiği kültürde Devlet kültür ve kültür politikasının sonucudur."*¹

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

► E. Caner BENER*

BİRİNCİ BÖLÜM:

İstanbul doğumlu ve Deniz Harp Okulundan 1946 senesinde mezun olan merhum Dz. Kur. Alb. Mert BAYAT 25 sene hizmeti müteakip 1971 senesinde emekli olmuş, 14 Mayıs 2005'de vefat etmiştir. Uzun yıllar Deniz Harp Okulu ve Deniz Harp Akademisinde öğrenim gören deniz öğrencileri ve kurmay subay adaylarına Denizcilik Gücü ve Milli Güç teorileri konularında dersler vermiş ve bu konuda kapsamlı kitaplar yayınlamıştır. Türk Denizcilik Gücü ile dünyayı yönlendiren teori/uygulamalara dair özgün fikirleri mevcuttur.²

Bu satırların yazarı olarak 1976-1980 arasında Deniz Harp Okulu, 1987-1989 döneminde Deniz Harp Akademisi öğrencisi olarak ders/konferanslarına katılarak genç dimağlarımızdaki bilincin oluşması dolayısıyla kendisini şükran ve saygıyla anıyorum.

Yüzlerce deniz subayının yetişmesine katkıda bulunan ve ülkemizin yetiştirdiği önde gelen denizcilik gücü teorisyen ve stratejistleri arasında bulunan mer-

hum BAYAT'ın bıraktığı boşluğun halen doldurulamadığını da üzümlere ifade etmek gerekiyor.

ATATÜRK'ÜN DENİZ STRATEJİSİ

Öğretmenim merhum Mert BAYAT'ın "Atatürk'ün Deniz Stratejisi" kitabının³ fazla bilinmeyen ve dikkatlerden uzak kalmış bir yayın olduğu hatırıma geldiğinde mutlaka muhatapları "emekli subay" camiası olan bir toplulukla paylaşılmasının heyecanını hissettim.

Sözü ve kelimeleri daha fazla uzatmadan merhum Dz.Kur.Alb.Mert BAYAT'a bırakıyorum.⁴

MERHUM DZ. KUR. ALB. MERT BAYAT'A GÖRE ATATÜRK'ÜN DENİZ STRATEJİSİNİN DÜŞÜNSEL GELİŞİM VE TEMELLERİ:

“Bir ülkede denizcilik gücünün oluşum ve gelişimiyle ilgili en büyük etken, kanımızca, **"Ulus-ta ve Devlette Denizcilik bilincinin"** oluşmasıdır. ATATÜRK'ün denizcilikle ilgili tutum ve uygulamaları incelendiğinde, onun da böyle bir bilinçlenmeyi sağlamaya yöneldiği kolayca görülebilmektedir.”

“Büyük dehalar klasik eğitimleri yaparken sıradan kişilerin onlardan daha yüksek notlar aldıkları görülebilir, ancak dünyaya büyük misyonlara aday olarak gelen dâhilerin hayatlarında öyle evreler ve olaylar vardır ki, bunlar onların gelecekteki büyük hizmetleri için özel bir okul ve akademisiyle eşdeğer etkiler yaparlar.”

ATATÜRK'ün, ilkokuldan Harp Akademisine kadar geçirdiği eğitim aşamalarında denizciliğin ve hatta deniz kuvvetlerinin yeterli bir konu oluşturduğu söylenemez. Şu hâlde Ulu Önder'in denizcilik bilgi ve bilinci nasıl oluşmuştur? Bu sorunun cevabını O'nun yetiştiği okulların öğretim kapsamlarında (Müfredatında) değil, yaşadığı çevreler ve karşılaştığı veya izlediği olaylarda aramak yerinde olacaktır:

ÇEVRESEL ETKİLER:

“ATATÜRK, önemli bir liman şehri olan Selanik de doğmuş ve ortaokulu bitirdiği 1895 yılına kadar, kısa bir süre ayrılığı dışında orada yaşamıştır. Başka bir deyimle, ATATÜRK bir kıyı çocuğudur.”

“Harp Okulu ve Harp Akademisi eğitimini 1899 1905 arasında, imparatorluğun en büyük limanı, tersanesi ve deniz üssünün bulunduğu İstanbul'da geçirmiştir.”

“Harp Akademisini izleyen stajının bir bölümünü birer liman şehri olan, Yafa ve Beyrut'ta yapmış, bu arada görevle Akabe limanında bulunmuş ve staj sonrası görev yerleri içinde en uzun süreyi yine Selanik'te geçirmiştir.”

“ATATÜRK'ün Balkan Harbine kadar çıktığı yolculukların çoğu deniz üzerinden yapılmıştır. Çeşitli aktarmalarla yapılan bu yolculuklar ona denizciliği ve imparatorluğun deniz coğrafyasını tanımak imkânını vermiştir.”

“Çocuk yaşlarından itibaren çevreye ve olayları bakış açısı yaşlılarından farklı ve ileri olan ve özellikle idadi (lise) devresinden itibaren tüm izlenimlerini vatan ve milletin esenliği açısından değerlendirmeyi huy edinen ulu önderimizin, doğup büyüdüğü, görev aldığı ve ziyaret ettiği kıyı kentlerindeki denizcilik etkinliklerinden ve hemen tümünü yabancı bayraklı gemilerle yapmaya zorunlu kaldığı deniz yolculuklarından etkilenmemiş ve geleceğe yönelik fikirlerle, değer yargılarına varmamış olması düşürülemez.”

*“ATATÜRK'ün askeri öğrenciliği ve onu izleyen yıllarda Osmanlı devletinde denizcilik tam bir çöküntü içindeydi. Harita üzerinde bir denizler aşırı imparatorluk manzarası gösteren devletin deniz ticaret filosu yok denecek kadar küçüktü. Padişah Abdülaziz devrinde plansız da olsa gelişen donanma halefi Abdülhamit tarafından büyük bölümü Haliç'te çürümeye terk edilmişti. **Bu çürüme yalnız materyal bakımından değil, eğitim ve moral alanlarında da görü-lüyor ve harp bahriyesi her bakımdan hızla çağıdışına itiliyordu. Büyük yönetim ve komuta katlarında da değil denizcilik bilincinin, deniz kuvveti kavramının bile bulunmadığı** söylenebilirdi. Donanmanın, üs, tersane ve lojistik tesislerinin bağlı bulunduğu en yüksek denizcilik makamı olan Bahriye Nezaret-i (Denizcilik Bakanlığı) uzun yıllar generaller tarafından yönetiliyordu. Bahriye'nin ıslahı için görevlendirilen yabancı amiraller ise eğitimi ve kuvvet planlamalarını kendi devletlerinin politikalarına göre düzenliyor ve karşı fikirler taşıyan aydın denizcilerimizi etkisiz kılabiliyorlardı. İkinci Meşrutiyeti izleyen yıllarda donanmayı yenileyip geliştirme çabalarına girişiliyor, ancak Birinci Dünya Harbi'nin başlaması ile İngiltere, Fransa ve İtalya tersanelelerinde yapılmakta olan harp gemilerimize bu devletlerce el konulması sonucu atılım amacına erişemiyordu.”*

*“ATATÜRK'ün bu gerçekleri gözden kaçırmış ol-
ması düşünülemez. Akademiyi izleyen staj devresin-
de Akabe Körfezi müzakere heyetinde görev aldığı sı-
rada, İngilizlerin donanmalarını askeri olduğu kadar
siyasi ve ekonomik bir güç olarak da kullandıklarını
bizzat görüp değerlendirdiği de muhakkaktır”.*

*“Hareket Ordusu ile İstanbul'a geldiğinde (1908)
görev sırasında tanıştığı ve arkadaşlık kurduğu za-
manın ileri gelen aydın denizcilerinden olan **Hüseyin Rauf Orbay** da ona **Denizcilik ve Deniz Kuvvet-
leri** konularında yardımcı olmuştur.”*

ATATÜRK'ün **Anafartalar** zaferinden sonra bir Alman⁵ dostuna söylediği, Lord Kinross'un ATATÜRK adlı yapıtında yazılı, aşağıdaki sözler, onun **Deniz Kuvvetleri ve Deniz Stratejisiyle** ilgili fikirlerinin hudutlarının nasıl okyanuslara kadar uzandığını ve bazı emsali, Donanmayı hâlâ bir **yüzer destek topçu birliği** gibi görürken O'nun Deniz Kuvvetini, büyük stratejinin hayati bir unsuru olarak nasıl değerlendirdiğini açıkça belirtmektedir:

“Karada kısıtlanmış durumdayız, tıpkı Ruslar gibi. Boğazları ve Çanakkale'yi tıkamakla Rusları Karadeniz'in içine kapamış oldum ve eninde sonunda çökmeye mahkûm ettim, çünkü böylece müttefikleriyle bağlarını kesmiş oldum. Ama

biz de çökmeye mahkûmuz, hem de aynı nedenden. Gerçi Akdeniz'in, Kızıldeniz'in ve Hint Okyanusu'nun eteklerindeyiz, ama herhangi bir okyanusa açılmıyoruz. Deniz kuvvetinden yoksun bir kara kuvveti olarak yarımadamızı, kara kuvvetlerini çekinmeden getirebilecek olan bir deniz kuvvetine karşı hiçbir zaman savunamayız.”

“Mondros Mütarekesinin kesinleşen metni 25 Maddeden oluşuyordu ve bunlardan 9 tanesi tamamen denizcilik, deniz kuvvetleri ve onlarla ilgili tesis, harekât, lojistik ve hizmetlerle ilgili idi. Başka bir deyimle bu anlaşmanın %36'sı salt, deniz kuvvetleri ve deniz harekâtı bakımından önem taşıyan üs, liman ve boğazlarla ilgiliydi. Bunlara ilâveten genel askeri hükümler de askerin terhisi vb. gibi, bahriyeyi aynen etkiliyordu. **Düşman en çok neler ve neler üzerinde kısıtlamalar koyuyorsa onların stratejik veya jeostratejik önemlerinin yüksek olduğu muhakkaktı ve ulu önderin gerçeğin bilincinde olduğunu ilerdeki uygulamaları doğrulayacaktı.”**

Yıldırım Orduları Grubu lağvedilmiş ve Mustafa Kemal Harbiye Bakanlığı emrine atanmıştı. Haydarpaşa'da trenden indiğinde tesadüfün bir tecellisi olarak İngiliz Donanması da İstanbul limanına giriyor ve demirliyordu, manzara onu üzdü ve kızdırdı fakat dudaklarından sükûnetle şu cümleler döküldü **“Gelirler ve bir gün geldikleri gibi giderler”**

ATATÜRK'ün tarihini yazan bazı müellifler, örneğin Lord Kinross, bu deyişi **“Filozofça bir düşünce”** olarak tanımlar. Buna katılmamak olanaksızdır, O'nun başlıca felsefesi **“gerçekçilik”** olup, eğer **“giderler”** dediyse muhakkak ki **“nasıl gideceklerini”** de düşünmekte ve hatta **“bu kabil donanmaların gittikten sonra düşman olarak bir daha gelmemeleri için nelerin yapılp gerçekleştirilmesinin gerektiğini ”** de tasarlamakta idi.

ATATÜRK VE KURTULUŞ SAVAŞINDA DENİZ GÜCÜNÜN KULLANILMASI:

“Millî mücadelenin genel stratejik akışı incelendiğinde, Büyük Taarruza kadar uygulanan tüm harekât ve faaliyetin, saldırganı kesin sonuçlu bir muharebe ile mağlup edebilecek nizamî bir kuvvet sağlamak olduğu açıkça görülür. Bu da her şeyden önce bir Lojistik strateji' nin düzenlenmesi ve bunun zaman ve imkânlarla göre uygulanmasını gerektirir. İşte Kurtuluş Savaşımızı bu açıdan incelersek, Büyük Taarruza kadar olan safhalarda başta harekât stratejisi ol-

mak üzere tüm faaliyetlerin, lojistik stratejinin ihtiyacı olan zamanın ve kaynakların ve uygulama araçlarının sağlanması için çalıştığını görebiliriz ve bu hedefe erişildikten sonradır ki, lojistik, büyük strateji seviyesinde harekâtı destekler hale gelmiş, yani tablo ilk safhaların aksi fakat, gerçek yönde değişmiştir.”

“Bu oluşum: ve gelişim içinde, en büyük payın veya bu paylardan birinin de deniz gücünün akılcı, gerçekçi ve mevcut imkânlarla göre azamî kifayette kullanılmasında olduğu muhakkaktır. Derne'den Anafartalar'a kadar karşılaştığı çeşitli olayların tecrübesi ile deniz gücünün geniş kapsamlı işlevi üzerinde gerçek değer yargılarına varmış olan büyük dahi, Kurtuluş Savaşında bunları en verimli bir şekilde uygulamayı da başarmıştır. Bugün okul ve akademilerimizde Denizcilik Stratejisi '**Bir ulusun denize ve denizciliğe ait olanak ve yeteneklerinin milli hedeflere erişmek amacıyla kullanılması yöntemidir**' biçiminde özetleyerek tanımlanırken, ATATÜRK'ün Kurtuluş Savaşında deniz gücünü nasıl kullandığı da aynen belirtilmiş olunmaktadır.”

“Ulu Önderin Millî Mücadelede, deniz gücüyle ilgili genel tutumu ve bu tutumun bazı olaylarda görülen, geleceğe yönelik emareleri şöylece özetlenebilir:

a. Deniz gücü ve kuvvetinin silahlı ve ekonomik olmak üzere iki kuvvetin bileşkesi olduğunun bilinci içinde, zayıf olan silahlı bölümünü bir “Denizde Gayri Nizami Harp» esası içinde harekâta sevk ederken, bu harekâtın örtüsü altında ekonomik bölümünden azamî verim sağlamayı başarmıştır.

Eğer O, deniz gücü ve kuvvetini, yalnız o zaman millî kuvvetlerin elindeki birkaç ufak gemi ve botların top, tüfek ve personel sayısı ile değerlendirseydi, bu başarıya asla ulaşamazdı.

b. Denizin en uygun muvasala (iletişim) ortamı olduğunun bilinci içinde; eldeki zayıf ve devşirme taşıma kapasitesine rağmen, dış alemle ilişkiyi sağlayacak lojistik nakliyat hatlarını yine de deniz üzerinden tesis ettirmiştir,

c. Stratejik amaçları belirleyip genel hareket yönünü saptayan üst düzeydeki sevki idare fonksiyonu dışında; deniz işlerinin, uygulama ve harekât alanlarında düzenlenme, örgütlenme ve yönetimini tamamen Deniz Kuvvetleri mensuplarına bırakmış, onlara büyük bir inisiyatif tanımış ve destek sağlamıştır. Modern sevki idare prensiplerine tamamen uygun tutumu belki de denizdeki başarısının en önemli etkeni olmuştur.

d. İSTANBUL Limanında demirli bulunan Yunan Donanmasının ve AVEROF Zırhlı Kruvazörünün, denizden sinsî taarruzla batırılması teşebbüsüne “Yunanlılar bu kayıplarına mukabil YAVUZ muharebe kruvazörümüze el koyabilirler” diyerek karşı çıkması onun zaferden sonra kuracağı Türk Donanmasını o zamandan tasarladığının kanıtlarından biridir.

e. Millî Mücadelenin başında Anadolu'ya geçerek kara cephelerine katılmak isteyen Deniz Teğmenleri ve Deniz Harp Okulu öğrencilerinin “Bunlar gelecekte bize çok lüzumlu olacak elemanlardır.” diyerek deniz teşkilatı kurulana kadar idari görevlere ve rilmelerini önermesi de yukarıdaki fıkarda açıklanan geleceğe yönelik deniz kuvvetleri planlamalarıyla ilgili olarak mütalaa edilebilir. “Ancak bu genç denizciler çeşitli biçimlerde cephelelere kaçmanın yollarını bulabilmişlerdir. Bunlardan Ankara'da bir mühimmat deposunda görevlendirilen bir Deniz Teğmeninin “15 gün içinde cepheye sevk edilmezse intihar edeceğini” bildiren bir dilekçe vermesi, bu personeldeki üstün moral ve vatan aşkının canlı örneklerinden biridir.

f. Ulu Önderimiz, Kurtuluş Savaşında deniz cephesindeki başarıyı, **1 Mart 1922** günü, **Türkiye Büyük Millet Meclisinin** üçüncü Toplantı yılında yaptığı konuşmada şöyle belirtmiştir.

“..... Kıyılarımızın genişliğine deniz vasıtalarımızın kıtlığına rağmen, gayretli Deniz Subaylarımız değerli hizmetler görmektedir.”

CUMHURİYET DEVRİ:

“Çöken bir imparatorluğun yıkıntısı üzerine kurulan genç **TÜRKİYE CUMHURİYETİ**'nin coğrafyası, Osmanlı Devleti gibi bir denizler aşırı imparatorluk halinde değildir, genel görünümü tam anlamı ile bir deniz ülkesi biçimindedir.”

“Türkiye'nin 2753 km olan kara sınırlarına karşın kıyılarının uzunluğu 8272 km'dir. Buna göre kıyıların tüm sınırlara oranı %75, kara sınırlarından büyüklüğü ise üç mislidir. **Türkiye Cumhuriyeti gerek bu ölçümler gerekse konumu bakımından yukarıda değindiğimiz gibi gerçek bir deniz ülkesidir.** Ulu Önderin denizci politika ve stratejisi de bu deniz ülkesini aynı zamanda askeri ve ekonomik bakımlardan gerçek bir “**Denizci Devlet**” yapmak amacına yönelmiştir.”

“Bu amacın uygulanması ile ilgili siyasi kazançların ilki **Lozan Antlaşması** ile elde edilmiştir. Özetle Türk Limanları arasında yük ve yolcu taşımacılığı hakkını yalnız Türk gemilerine tanıyan **Kabotaj**

hakki bu antlaşmayla elde edilmiş, fakat Türk Boğazlarının askerden arındırılması, İskenderun Limanının ve Körfezinin büyük bölümünün sınırlarımızın dışında kalması ve Ege Denizinde İtalya'nın geçici olarak elinde bulunan 12 adaların geri alınması gibi olumsuz hususların da kabulüne katlanılmıştır. Ancak bu eksikliklerin Türk Boğazları ile ilgili bölümü **20 Temmuz 1936**'da kabul edilen **Mont-rö** (Montreux) **antlaşması** ile Türkiye lehine çözümlenmiştir.”

“Bu antlaşma yalnız **Lozan**'ın eksik kalan bir bölümünü tamamlamakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'ye global denizci strateji alanında gerektiğinde çok yönlü avantajlar sağlayabileceği güçlü bir denge unsuru olabilme olanağını da sağlamıştır, denebilir ki, Türkiye'nin önemli bir **“Jeopolitik Güç Merkezi”** olmasındaki başlıca etkenlerden biri de bu antlaşma ile elde ettiği ve temel bölümleri aşağıca açıklanan haklardır:

- Karadeniz Akdeniz ekseninde stratejik iç hatlar olanağı ancak Türkiye ile müttefik olmak veya bu ülkeyi taarruzla zapt etmek riskini (ki günümüz koşullarında dünya harbine sebep olabilir) göze almakla mümkündür.

- Sovyetler Birliği (Rusya) bugünkü mevcuduyla Karadeniz Donanmasının ancak onda biri civarında bir kuvveti bir kerede Akdeniz'e indirebilir.

- Sovyetler Birliği, Karadeniz'de, bu denizde kıyısı olmayan devletlere karşı güç dengesini ancak Türkiye'nin MONTRÖ koşullarını sadakatle uygulaması ile koruyabilir. (İkinci Dünya Harbince bu durum oluşmuş ve SSCB Türkiye'nin tutumunu övmüştür.)

- Türkiye istediği kadar dost ve müttefik gemisini (görünüşte ziyaret amacıyla) İstanbul'a kadar getirebilerek siyasal baskı veya askeri hazırlık durumu sağlayabilir.

- Anadolu ve Trakya Milli Savunma bakımından fiilen birleşmiştir.”

Nyon Antlaşması:

“İspanya iç harbi sırasında Akdeniz'de türeyen korsan denizaltılara karşı (Bunların arasında İtalyan denizaltıları olduğu biliniyordu) ilgili devletlerin saptanan sorumluluk bölgelerinde donanmaları ile koruyucu ve karşı taarruzi harekât yapmaları hakkındaki bu anlaşma **18 Mayıs 1937**'de imzalanmış-

tır. Konumuzu ilgilendiren özelliği, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa sürede oluşturduğu modern donanmasıyla böyle bir uluslararası harekâta ilk defa iştirak etme durumuna gelmesidir.”

Hatay'ın geri alınışı:

“**4 Temmuz 1938**'de Türk Kıt'alarının Hatay' a girmesi sonucu fiilen geri alınan bu körfez ve liman ile, Misak-ı Milli'nin deniz coğrafyası bütünleştiği gibi Akdeniz'deki bu önemli jeostratejik noktanın yabancılarca kullanılması önleniyor ve Bahriyemiz değerli bir üsse kavuşuyordu.”

Merhum Dz. Kur Alb. Mert BAYAT'ın **“ATATÜRK'ÜN DENİZCİ STRATEJİSİNİN SAPTANMA VE UYGULAMA AŞAMALARI”** ile ilgili gerçekçi, akılcı ve bilimsel saptamalarına dergimizin bir sonraki sayısında devam edeceğiz.

¹ Zafer muhribi, Şubat 1935, ATATÜRK tarafından Komodor Sait Halman'a söylenmiştir. Kaynak: Afif Büyüktuğrul, Atatürk ve Fatih'in Deniz Politikaları, s.:1

² Resim 1989 yılında Deniz Harp Akademisi Komutanlığı'nın girişinde çekilmiştir.

³ Kasım 1988'de Harp Akademileri Özel Bülten Eki olarak yayımlanmıştır. 35 sayfadan oluşmaktadır.

⁴ Resimler www.dzkk.tsk.tr internet sayfasından alınmıştır.

⁵ 1915, Anafartalar cephesi, Alman gazeteci/yazar Ernst Jaeckh ile mülakat, Kaynak: Atatürk-Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Lord Kinross S.: 123

***Em. Tüma.**

TESUD Çankaya Şb. Üyesi

TESSAM Yürütme Kurulu Üyesi